

Influența conformității rolului de sex asupra atitudinii față de egali la preadolescenți și adolescenți

Constantina ALEXANDRU¹, Mihaela BOZA²

„Numai timpul «cheltuit» cu un prieten face ca el să fie atât de prețios”

ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY

Nu există perioadă din dezvoltarea umană în care compania prietenilor să fie mai căutată decât preadolescența și adolescența. Acestea sunt prin excelență vârste de „grație socială” în care comuniunea cu egalii atinge maximum de intensitate. De aceea, subiectul acestei cercetări îl constituie atitudinea față de egali și interacțiunea cu egalii în preadolescență și adolescență.

Dintre multiplele roluri pe care le îndeplinește grupul de egali am ales să studiem socializarea cu rolul de sex. Covârșniciei contribuie la învățarea rolului de sex prin presiunea exercitată asupra copiilor de a se conforma rolului de sex tradițional. Această presiune se manifestă prin aprobarea și acceptarea egalilor care au comportamente conforme cu rolul de sex și dezaprobarea egalilor care au comportamente neconforme rolului de sex.

De aceea, scopul acestei cercetări a fost studierea atitudinilor preadolescenților și adolescenților față de egalii care au comportamente conforme sau neconforme cu rolul de sex și, de asemenea, studierea particularităților interacțiunii cu egalii în preadolescență și adolescență.

Perspective explicative asupra rolului de sex

Identitatea sexuală se construiește pe baza integrărilor succesive și simultane a 7 componente (Mitrofan, 1997, p. 129): 1) sex genetic - dat de prezența cromozomilor sexuali XX sau XY; 2) sex gonadic - evidențiat de celulele reproducătoare în glandele genitale; 3) sex fenotipic - aspectul organelor genitale; 4) sex legal; 5) sex hormonal - atestat de hormonii androgeni sau

¹ Universitatea „Al.I. Cuza” Iași.

² Universitatea „Al.I. Cuza” Iași.

ovarieni; 6) sex ca statut personal - recunoscut de microgrupurile sociale și 7) sex psihologic - sau conștiința identității sexuale, bazată pe integrarea conștiinței Eului corporal și a Eului psihologic, exprimate în rolul de sex masculin sau feminin.

Rolul de sex este definit în „Dicționarul de sociologie” (Zamfir, 1998) ca „ansamblul de obligații și îndatoriri în raport cu sexul”. Scanzoni (1988, pag. 17) definea rolul de sex ca „un grup de norme atașate pozițiilor sociale de bărbat sau de femeie”. Regulile pentru fiecare sex se referă atât la temperament (cum ar trebui să fie bărbații și femeile), dar și la comportament (ce ar trebui să facă bărbații și femeile).

În ceea ce privește terminologia, în general, în dicționare termenii de „sex” și „gen” sunt considerați sinonimi. Dar în literatura de specialitate, mai ales cea de origine engleză, se face distincție între termenii de „sex” și „gen”, primul termen referindu-se în special la deosebirile biologice dintre cele două sexe, în timp ce al doilea termen este folosit pentru a denumi deosebirile psihologice.

1. Diferențele dintre sexe – între „mit” și adevăr

Diferențele dintre bărbat și femeile au constituit subiectul principal al multor studii și al multor controverse dintre cercetători.

Trecând în revistă peste 2000 de studii pe problema diferențelor intersexe în ce privește *aptitudinile mentale*, examinându-le cu mare atenție și eliminându-le pe cele cu erori metodologice, E. Maccoby și C. Jacklin (1974, apud Iluț, 1994, p. 251), ajung la următoarele constatări mai importante:

- nu există deosebiri semnificative între sexe referitoare la inteligența generală;
- sunt deosebiri semnificative în favoarea fetelor pe linia abilităților verbale;
- băieții au abilități mai înalt performante în domeniul calculului matematic și al reprezentărilor vizual-spațiale.

Dar examinarea rezultatelor unor cercetări efectuate după 1973, arată că diferențele în abilitățile matematice sunt mult mai mici, aproape insignifiante. Pe de altă parte, analiza distribuției scorurilor la diverse teste în interiorul fiecărui grup (băieți și fete), *ne arată că diferențele intragrup sunt mult mai mari decât cele intergrup* (Iluț, 1994, p. 251).

Chiar Maccoby (1987, apud Iluț, 2000, p. 181) revenind asupra concluziilor sale din 1974, susține că diferențele dintre sexe în plan verbal au dispărut practic.

Maccoby (1980, apud Papalia, 1990, p. 354) sumarizează alte diferențe observate în comportamentul fetelor și băieților. Astfel, băieții se joacă mai

violent, ei se bat mai mult, intră în conflict mai des și încearcă să domine alți copii. Fetele încearcă mai des să stabilească reguli pentru a evita conflictul. Băieții sunt mai atenți în a evita comportamentele specific feminine decât fetele în a evita comportamentele considerate masculine.

Maccoby (1990, apud Hibbard, 1998) afirma că, începând chiar cu 3-4 ani, cele 2 sexe se disting și prin stilul de a interacționa. Astfel stilul feminin („communal”) este orientat spre relații și menținerea lor, cooperare și suport. Acest stil a fost denumit de cercetătoare „facilitator” deoarece favorizează interacțiunea, implică susținerea partenerului, exprimarea acordului și exprimarea sugestiilor. Stilul masculin („agentic”) se caracterizează prin orientarea spre status, dorința de dominare și asimetrie în relații. Maccoby denumește acest stil „restrictiv”, deoarece tinde să devieze interacțiunea, inhibând partenerul sau determinându-l să se retragă, ceea ce scurtează sau chiar întrerupe interacțiunea.

Sumarizând doar o parte din cercetările ce au încercat să descopere diferențele dintre cele două sexe, suntem de acord cu A. Birch (2000, p. 217) că *„nu s-a putut identifica prea bine existența stereotipurilor de sex și se pare că bărbații și femeile sunt mai asemănători decât se crede”*.

2. Teorii ce explică dezvoltarea rolului de sex

1. Teoria psihanalitică

Psihanaliza afirmă că procesul de dobândire a identității sexuale diferă în cazul celor două sexe. De exemplu, în cazul fetelor, dobândirea identității sexuale se realizează mai ușor deoarece trebuie să se identifice cu figura primară a atașamentului, mama. În cazul băieților, pentru a dobândi identitatea masculină trebuie să se îndeparteze de atașamentul față de mamă pentru a se identifica cu tatăl (Messer, 1999).

Pentru Freud etapa principală în dezvoltarea psihosexuală este stadiul falic. Stadiul falic se caracterizează prin atracția inconștientă față de părintele de sex opus (complexul Oedip pozitiv) sau față de părintele de același gen (complexul Oedip negativ). Mulți psihanalisti contemporani nu mai privesc stadiul falic ca o descriere reală a dorinței sexuale a copilului, ci ca o metaforă a gândurilor, sentimentelor și interacțiunii complexe între părinți și copii. O atitudine adecvată a părinților va duce la rezolvarea complexului Oedip și la dobândirea identității sexuale prin identificarea cu părintele de același sex.

II. Teoria învățării sociale

Această teorie afirmă că identitatea rolului de sex este, ca toate comportamentele, învățată prin procesele de întărire și modelare. Rolul de sex se învață prin imitarea modelelor masculine și feminine (de exemplu, părinții), dar și prin întărire (comportamentele adecvate sexului sunt recompensate, cele inadecvate sunt pedepsite).

Maccoby și Jacklin (1974, apud Papalia, 1990, p. 358) au observat că părinții au tendința de a socializa mai mult băieții – de a-i pedepsi mai mult, dar și de a-i lăuda și încuraja mai mult. Băieții sunt supuși unei presiuni mai mari în a evita comportamentele inadecvate genului și de a se comporta într-un mod adecvat comparativ cu fetele.

III. Teoria dezvoltării cognitive

Această teorie, spre deosebire de teoria învățării sociale, ia în considerare importanța factorilor interni în dezvoltarea rolului de gen. Lawrence Kohlberg (1966, apud Birch, 2000, p. 224) afirma că dobândirea identității de gen este un corolar firesc al dezvoltării cognitive.

Există trei stadii în dezvoltarea rolului de sex: primul stadiu, identitatea sexuală, se caracterizează prin capacitatea copiilor de a identifica corect propriul sex, dar și al persoanelor din jur (copiii de 2-3 ani știu cărui sex aparțin și pot spune dacă alți copii sunt băieți sau fete). În al doilea stadiu, stabilitatea genului, copiii acceptă faptul că identitatea de gen nu se schimbă în timp, este stabilă. Al treilea stadiu este achiziția constanței genului (înțelegerea faptului că genul este o caracteristică stabilă, constantă și că o persoană are același sex în ciuda schimbării superficiale - a hainelor sau a coafurii) (Warin, 2000). Constanța genului apare la copii în jurul vârstei de 5-6 ani și coincide cu înțelegerea constanței obiectelor.

Kohlberg sugerează că *înțelegerea* din punct de vedere cognitiv a constanței genului de către copii determină comportamentul diferențiat în funcție de sex a acestora; datorită însușirii acestei înțelegeri cognitive copiii vor fi motivați să imite persoanele de același sex și să valorizeze acele activități și aspecte din mediul lor considerate din punct de vedere cultural ca fiind adecvate genului (Warin, 2000).

IV. Teoria procesării schemei de gen

Este cea mai recentă teorie, fiind considerată o abordare „cognitiv-socială”, deoarece cuprinde atât elemente din teoria dezvoltării cognitive cât și elemente din teoria învățării sociale. Conceptul central este „*schema genului*”. Sandra Bem susține că de obicei copiii se autosocializează în rolul de sex. Mai întâi ei

înțeleg ceea ce înseamnă să fii băiat sau fată, organizând informațiile în jurul schemei de gen. Ei aleg această schemă „deoarece se pare că nu există o altă dihotomie în experiența umană cu atât de multe entități asimilate cum este dihotomia bărbat-femeie” (Bem, 1981, p. 354). Pe măsură ce copiii învață ceea ce ar trebui să facă băieții și fetele - schema de gen culturală - își adaptează propriile atitudini și comportamente. „Schema de gen devine un standard prescriptiv prin care copiii învață să se auto-evalueze ca persoană în funcție de schema genului, să-și adapteze preferințele, atitudinile, comportamentele și trăsăturile” (Bem, 1981, p.355).

Covârșnicii ca factor important de socializare în preadolescență și adolescență

Covârșnicii (egalii, *peers*) au o contribuție majoră în dezvoltarea rolului de sex. „O trăsătură surprinzătoare a copilăriei este tendința de segregare a copiilor în grupuri în funcție de sex (fete cu fete, băieți cu băieți) și de a evita persoanele de sex opus. O explicație ar fi preferința pentru jucării diferite (fetele preferă păpușile, căsuțele, băieții preferă mașinile, etc). Altă explicație este oferită de Maccoby (1990) și se referă la stilul de interacțiune. Cercetările au arătat că băieții preferă un stil de joacă în care domină contactul fizic, competiția și dominația. Fetele se angajează în mai puține contacte fizice, încearcă să minimizeze conflictele. Diferențele mici de sex în activitățile preferate determină segregarea copiilor. Aceasta conduce la crearea „culturilor” de același sex cu activități și norme de interacțiune diferite” (Taylor, 1994, p. 387).

Maccoby (1990, apud Hibbard, 1998) argumentează că *peers* (covârșnicii, egalii) au un rol important în socializarea rolului de sex. Interacțiunile cu egalii sunt segregate pe sexe. „Aceste grupuri de joacă segregate constituie medii de socializare puternice în care copiii achiziționează abilități de interacțiune adaptate la partenerii de același sex” (Maccoby, 1990). În mod similar, Beal afirmă că „băieții și fetele se socializează unii pe alții în comportamente specifice rolurilor de sex tradiționale, pedepsindu-i pe cei care deviază de la activitățile adecvate rolului de sex prin remarci critice, abandonând jocul sau încercând să-l convingă pe prieten să facă altă activitate” (Beal, 1994, apud Hibbard, 1998).

Diferite cercetări care au studiat reacțiile copiilor la încălcările de către covârșnici a preferințelor pentru jucării sau a activităților adecvate sexului, au sugerat că și copiii mici reacționează negativ față de acești covârșnici. La vârsta de 3 ani copiii manifestă deja dezaprobare față de comportamentele inadecvate sexului și se joacă în general cu jucării adecvate sexului când sunt alți copii de față (Lamb, 1979, apud Hibbard, 1998). Copiii descoperă relativ repede că dacă

vor să fie acceptați de grupul de egali trebuie să se conformeze așteptărilor rolului de sex.

Influența covârșnicilor crește în perioada preadolescenței și adolescenței. Conformarea față de egali atinge apogeul la începutul preadolescenței. Mai multe studii sugerează că băieții reacționează mai negativ față de comportamentele inadecvate rolului, ale egalilor de același sex. De exemplu, Zucker și colaboratorii (1995, apud Hibbard, 1998) au descoperit că, prezentându-se diferite povestiri cu fete și băieți, băieții care aveau caracteristici feminine au fost mai puțini apreciați și plăcuți în comparație cu fetele ce prezentau caracteristici masculine. În mod similar, Fagot (1985, apud Hibbard, 1998) a arătat că băieții de 3 ani care se joacă cu papuși sunt tratați mai ostil decât fetele „băiețoase”, care se pare că sunt mai acceptate de egali.

În perioada adolescenței și tinereții, deși comunicarea dintre băieți și fete se intensifică, disocierea în cerințele de roluri se accentuează. Socializarea se concentrează acum pe pregătirea băieților pentru o carieră profesională avantajoasă, iar a fetelor pentru una maritală de succes (Iluț, 2000, p. 186).

În **preadolescență**, grupul de covârșnici reprezintă anturajul cel mai râvnit la această vârstă. Este mediul în care se poate afirma și în care își poate etala însușirile de care dispune. Cousinet (apud Nicola, 1996, p. 113) vorbește despre acest stadiu ca despre o „*vârstă de grație socială*”, la care individul trăiește în simbioză cu grupul mai profund decât în oricare altă perioadă. Osterrieth (1976, apud Nicola, 1996, p. 113) considera că această perioadă este aceea în care „*viața socială atinge maximum de intensitate*”.

În ciuda aparențelor, la această vârstă copiii sunt preocupați foarte mult de ceea ce gîndesc ceilalți despre ei. Prietenii, dar și supărările și certurile sunt mai intense și cu urmări mai profunde (Cosmovici, 1999, p. 48).

În ceea ce privește relațiile cu covârșnicii, fetele tind să aibă relații mai apropiate, mai intime; valorizează intensitatea unei relații, în timp ce băieții valorizează numărul prietenilor (Papalia, 1990, p. 465). *De aceea fetele preferă interacțiunea în diade iar băieții în grupuri.*

Relațiile cu egalii ocupă într-un mod evident un loc important și în **adolescență**. Dacă grupul de covârșnici n-ar exista, cercetătorii care au studiat adolescența probabil l-ar inventa, deoarece are foarte multe funcții în această perioadă a vieții. În această perioadă de confuzie și conflict, egalii oferă ajutor, sfaturi și suport emoțional. Noile lor idei și valori pot fi împărtășite egalilor, deoarece nu există teama de a fi criticat, grupul de covârșnici reprezentând un mediu securizant pentru achiziționarea autonomiei și independenței față de părinți, un mediu în care se poate experimenta, o sursă de afecțiune (Papalia, 1986, p. 345).

Însăși funcția grupului de egali se modifică. La școala generală, grupurile de colegi constituie un spațiu interpersonal care permite exersarea relațiilor interpersonale și adaptarea la mediul cultural. În adolescență, însă, prietenii și grupul joacă un rol complet diferit. Adolescentul inițiază acum trecerea lentă de la stadiul de dependență infantilă la cel de autonomie adultă, iar grupul constituie vehiculul acestei tranziții. După cum remarcă și Erikson, spiritul de echipă și puternicul conformism față de grup reprezintă o etapă normală, dacă nu chiar necesară a acestui proces (Papalia, 1986, p. 564).

Studii privind influența conformității rolului de sex asupra interacțiunilor cu egalii

1) D. Hibbard și D. Buhrmester (1998) au demonstrat faptul că egalii constituie un factor important în socializarea cu rolul de sex. Subiecții citeau trei povestiri scurte despre un personaj de același sex care avea, pentru jumătate din subiecți, un stil de acțiune specific sexului său, iar pentru cealaltă jumătate un stil caracteristic sexului opus.

Rezultatele au arătat că fetele au avut o atitudine semnificativ mai favorabilă față de personajul feminin care avea un stil de interacțiune specific feminin, decât față de personajul feminin ce avea un stil masculin. Dar în cazul băieților rezultatul nu a fost semnificativ. Dimpotrivă, băieții au aprobat mai mult comportamentul „communal” (specific feminin) al personajului masculin decât comportamentul specific masculin. Acest rezultat arată că fetele au o atitudine favorabilă și încurajează stilul de interacțiune specific feminin al altor fete de aceeași vârstă, deci covârșnici de același sex au o influență importantă în socializarea cu rolul de sex. Explicația dată de cercetători rezultatului nesemnificativ în cazul băieților este aceea că fie a fost o eroare metodologică în construirea povestirilor, fie că un stil de interacțiune agentic (orientat spre status și dominare), care este dus la extrem, poate fi dezaprobat chiar și de băieți.

2) T. Lobel și colaboratorii (1993) demonstrează că pentru preadolescenți conformitatea cu rolul de sex este salientă dar nu și propria orientare a rolului de sex. Subiecții, 180 preadolescenți, din clasele a V-a și a VI-a, vizionau un film despre un personaj de aceeași vârstă ce juca fie un joc specific pentru sexul său cu copii de același sex, fie un joc specific sexului opus cu copii de sex opus. După aceea, răspundeau la 6 itemi ce vizau: atribuirea de trăsături personajului, evaluarea popularității, a gradului de simpatie și a dorinței de implicare în diferite activități cu personajul, alegerea unui cadou și a unui nume pentru personaj. Rezultatele au arătat că toți itemii, inferențele și judecățile preadolescenților despre covârșnici au fost influențate de conformitatea cu sexul

a comportamentului acestora. Personajelor care au avut comportamentul specific sexului opus le-au fost atribuite trăsături stereotipe sexului opus și, de asemenea, pentru ele au fost alese cadouri specifice sexului opus. Personajul care a fost văzut ca cel mai puțin popular a fost băiatul care juca un joc specific feminin cu fetele. Personajul feminin care juca un joc specific masculin cu băieții a fost considerat mai popular decât fata care juca un joc feminin cu alte fete. Dar Berndt și Heller (1986) nu au descoperit diferențe semnificative între fetele ce jucau jocuri masculine și cele care preferau jocuri feminine.

3) H. Markovits (2001) demonstrează că în general fetele preferă interacțiunea în diadă, iar băieții interacțiunea în grup.

4) O. Blakeman (2003) a avut ca subiecți copii cu vârste între 3 și 11 ani, ce trebuiau să evalueze diferite comportamente și activități. Rezultatele au arătat un efect al variabilei „vârstă”, evaluările băieților ce încălcau normele de rol de sex fiind mai negative pentru copiii mai mari. Evaluările fetelor ce încălcau normele de rol de sex au fost mai complexe: anumite comportamente erau evaluate negativ concomitent cu vârsta, pentru altele nu a existat un efect al variabilei vârstă, altele fiind evaluate mai favorabil de către copiii mai mari.

Prezentarea cercetării

Din complexitatea aspectelor ce caracterizează relațiile cu egalii în etapa de vârstă 12-18 ani, s-au ales drept *obiective* ale cercetării:

- evidențierea influenței conformității rolului de sex asupra atitudinii față de covârșnici;
- evidențierea particularităților distincte a relațiilor cu egalii la preadolescenți și adolescenți;
- stabilirea diferențelor între cele 2 sexe în relațiile cu egalii.

Ipoteze

Ipoteza principală

Conformitatea cu rolul de sex influențează atitudinea față de covârșnici.

Ipoteze secundare:

1. Adolescenții evaluează mai negativ comportamentele neconforme rolului de sex față de preadolescenți;

2. Comportamentele neconforme rolului de sex ale in-grupului sunt evaluate mai puțin favorabil decât cele ale out-grupului;
3. Atât fetele cât și băieții se identifică mai mult cu egalii care au comportamente conforme rolului de sex;
4. Atât preadolescenții cât și adolescenții vor atribui profesii și cadouri asociate sexului opus egalilor care au comportamente neconforme rolului de sex.
5. Băieții preferă interacțiunea în grup și fetele în diadă.

Variabile independente sunt:

- comportament (conform cu rolul de sex/neconform cu rolul de sex)
- sex (masculin/feminin)
- vârsta (preadolescență/adolescență)

Variabile dependente:

Pentru verificarea ipotezelor de cercetare au fost măsurate 3 variabile:

1. *atitudinea generală* (stereotipul social) operaționalizată prin:
 - acceptare (itemul 1: „Crezi că această persoană este acceptată de colegii și prietenii lui?”);
 - acceptare de către in-grup (itemul 2: „Crezi că această persoană preferă compania fetelor sau a băieților?”);
 - predicție profesie (itemul 3: „Alege o profesie care ți se pare potrivită pentru Andrei (Andreea): medic, inginer, informatician, educator, polițist, profesor, alta”);
 - cadou (itemul 4: „Ce cadou i-ai oferi?”).
2. *atitudine personală* operaționalizată prin:
 - simpatie (itemul 5: „Cât de mult îți place această persoană?”);
 - prietenie (itemul 6: „Cât de mult ai vrea să fii prieten Andrei(Andreea)?”);
 - angajarea în activități (itemul 7: „In ce măsură ai vrea: să discuți o problemă personală cu el (ea), să joci fotbal cu el (ea), să mergi la cumpărături cu el (ea), să joci un joc pe calculator cu el (ea)?”);
 - similaritate (itemul 8: „Cât de mult consideri că semeni cu el (ea)?”).

3. *interacțiunea cu egalii* (itemul 9: „ In general tu interacționezi cel mai des: cu un băiat, cu o fată, cu un grup de băieți, cu un grup de fete, cu un grup mixt. Alege un singur răspuns”).

Operaționalizarea variabilelor și instrumentele folosite

În urma pretestării, s-au alcătuit 4 vigniete ce conțin scurte descrieri a 4 copii: o fată care are comportamente specific feminine și un băiat ce are comportamente specific masculine (condiția experimentală 1: conformitate cu rolul de sex), o fată ce are comportamente specific masculine și un băiat ce are comportamente specific feminine (condiția experimentală 2: neconformitate cu rolul de sex).

Chestionarul construit are 9 itemi care măsoară:

- atitudinea generală (itemii 1, 2, 3 și 4);
- atitudinea personală (itemii 5, 6, 7 și 8);
- interacțiunea cu egalii (itemul 9).

Primii 8 itemi au mai fost utilizați ca variabilă dependentă în mai multe studii, dintre care amintim cercetările Thelmei Lobel (1993, 2000).

Lotul de subiecți

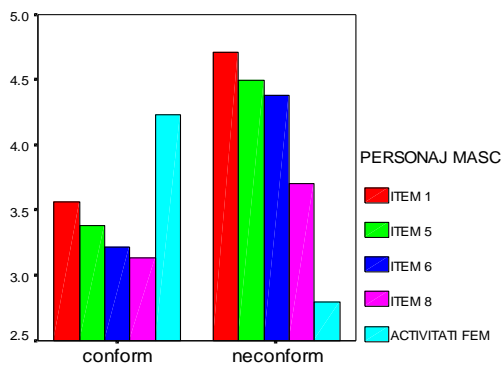
Lotul de subiecți a fost alcătuit din: 111 preadolescenți, dintre care 57 băieți și 54 fete, elevi în clasele a VI-a și a VII-a la două școli din Bacău (Școala generală „George Bacovia” și Școala Generală nr. 8 Bacău) și 110 adolescenți, dintre care 59 fete și 51 băieți, elevi în clasele a X-a și a XI-a la patru licee din Bacău (Liceul Pedagogic, Liceul de artă „George Apostu”, Liceul Sportiv și Liceul Teoretic „Vasile Alecsandri”). Subiecții au fost aleși pentru a nu fi în clase terminale și pentru a îndeplini criteriul de vârstă necesar cercetării. Participanții primeau chestionarul alcătuit din două vigniete (ce descriau o fată și un băiat), după fiecare urmând setul de 9 itemi. Pentru a se anula efectul de ordine s-au alcătuit 2 variante pentru fiecare condiție experimentală: o variantă în care era descrisă mai întâi o fată și după aceea un băiat și a doua variantă în care ordinea era inversată. De asemenea, subiecții trebuiau să-și motiveze răspunsurile, iar analiza calitativă a motivațiilor a constituit un punct de sprijin important în înțelegerea rezultatelor.

Rezultate

Pentru a se verifica *influența variabilei rol de sex asupra atitudinii față de egali* s-a aplicat testul t pentru eșantioane independente. S-a utilizat acest test pentru a se verifica dacă există *diferențe între atitudinea față de personajul conform și atitudinea față de personajul neconform*.

În cazul personajului masculin, Andrei, s-au obținut rezultate semnificative pentru următorii itemi: acceptare (itemul1): $t(224) = -7,235$, $p < 0,001$; simpatie (itemul5): $t(224) = -6,45$, $p < 0,001$; prietenie (itemul 6): $t(224) = -6,466$, $p < 0,001$; activități feminine (itemul 7): $t(224) = -5,334$, $p < 0,001$; similaritate (itemul 8): $t(224) = -2,986$, $p = 0,003$.

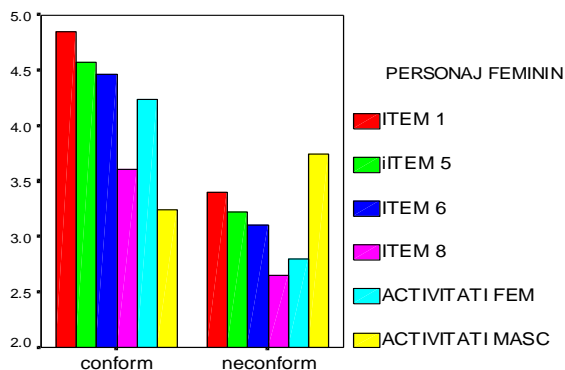
Aceste rezultate semnificative demonstrează că există diferențe semnificative între grupele experimentale analizate, în sensul că *atitudinea față de personajul masculin neconform este mai favorabilă decât față de personajul masculin conform*.

Influența rolului sex asupra atitudinii față de personajul masculin

Figura nr. 1 prezintă influența variabilei rol de sex asupra atitudinii față de personajul masculin

În cazul personajului feminin, Andreea, s-au obținut rezultate semnificative pentru următorii itemi: acceptare: $t(224) = 9,56$, $p < 0,001$; simpatie: $t(224) = 8,74$, $p < 0,001$; prietenie: $t(224) = 8,03$, $p < 0,001$; similaritate: $t(224) = 4,92$, $p < 0,001$; activități feminine: $t(224) = 7,80$, $p < 0,001$, activități masculine: $t(224) = -2,54$, $p = 0,01$. Aceste rezultate demonstrează că *atitudinea față de personajul feminin conform este mai favorabilă decât față de personajul feminin neconform*.

Influenta rolului sex asupra atitudinii fata de personajul fem

Figura nr. 2 prezintă influența variabilei rol de sex asupra atitudinii față de personajul feminin

Rezultatul arată că la această vârstă este achiziționat stereotipul social privind rolul de sex, preferându-se covârșnicii ce au comportamente conforme rolului de sex. Al doilea aspect evidențiat este acela că la această vârstă se realizează distincția dintre sexul persoanei și rolul de sex. Astfel, personajele feminine ce au comportamente specific feminine sunt preferate în activități feminine, în timp ce personajele feminine ce au comportamente specific masculine sunt preferate în activități masculine.

În cazul personajului masculin s-au obținut rezultate surprinzătoare. Atitudinile au fost semnificativ mai favorabile față de personajele ce aveau comportamente neconforme rolului de sex, deci față de băiatul ce avea comportamente feminine. Acest rezultat a fost observat atât pentru atitudinea generală, cât și pentru atitudinea personală.

Rezultatele sunt de asemenea surprinzătoare deoarece studiile realizate de Lobel (1993, 2000) demonstrează că personajul cel mai puțin popular este băiatul ce are comportamente feminine. De asemenea, cercetările din domeniul psihologiei dezvoltării afirmă că presiunea în cazul băieților de a se conforma rolului de sex este mai puternică decât în cazul fetelor deoarece este mai valorizat social.

Dar acest rezultat este confirmat de studiul cercetătorilor D. Hibbard și D. Buhrmester (1998), în care personajul masculin ce avea un stil de interacțiune specific feminin („communal”) a fost preferat personajului masculin ce avea un stil de interacțiune specific masculin („agentic”).

Explicații posibile pentru evaluarea mai negativă a *personajului conform*:

▪ tendința de față a băieților în faza de pretestare. Băieții au răspuns în pretestare în termenii stereotipului social sau al tendinței de bravură specifică vârstei, descriind comportamente pe care de fapt nu le aprobă, dar sunt considerate tipic masculine.

▪ comportamentele specifice rolului de sex masculin (caracterizat prin dominanță, independență) sunt dezaprobat uneori chiar de băieți, deoarece pot fi defavorabile coeziunii grupului de prieteni, coeziune foarte puternică la această vârstă. Aceste rezultate semnificative arată că *variabila conformitate cu rolul de sex influențează atitudinea față de egali*.

Analiza influenței *variabilei vârstă asupra atitudinii față de comportamentele neconforme rolului de sex* a dus la rezultate semnificative doar pentru personajul masculin, Andrei, la următorii itemi: acceptare: $t(105) = 2,70$, $p = 0,008$ și prietenie: $t(105) = 2,26$, $p = 0,002$. Aceste rezultate demonstrează că preadolescenții au atitudini mai favorabile față de personajul neconform decât adolescenții.

Preadolescenții și-au motivat astfel răspunsurile la itemul prietenie:

MOTIVATIE	FRECVENTA
Pare a fi un bun prieten	13
Este băiat	10
Este sociabil	8
Nu are un comportament vulgar	7
Este preocupat de școală	6
Nu aș vrea să fiu prieten cu el	5
Este de încredere	3
TOTAL	52

Adolescenții și-au motivat astfel răspunsurile la itemul prietenie:

MOTIVATIE	FRECVENTA
Nu s-ar integra în grupul meu de prieteni	13
Nu am prieteni ca el	11
Este diferit	9
Pare a fi un bun prieten	9
Este timid	7
Învață prea mult	6
TOTAL	55

Preadolescenții acceptă mai ușor și vor să fie mai mult prieteni cu băieții ce au comportamente feminine decât adolescenții. În preadolescență, există tendința de a fi prieten cu celălalt doar pentru că este de același sex, indiferent de trăsăturile pe care le are. De aceea preadolescenții acceptă mai ușor comportamentele neconforme. În adolescență, prietenii sunt mai profunde și de aceea adolescenții sunt mai selectivi în alegerea prietenilor. Acest rezultat confirmă studiul lui O. Blakeman (2003), care descoperă un efect al variabilei vârstă. Astfel în cazul băieților, atitudinile devin mai negative odată cu înaintarea în vârstă.

În cazul personajului feminin nu s-au obținut rezultate semnificative, deci nu există diferențe între cele două etape de vârstă. Atât preadolescenții cât și adolescenții au aceeași atitudine față de fetele care au comportamente specific masculine. Această atitudine este, după cum s-a observat în ipoteza principală, mai puțin favorabilă față de fetele care au comportamente specific masculine. Acest rezultat se poate datora schimbărilor pubertare care se instalează mai repede la fete decât la băieți, ceea ce face ca diferențele dintre cele două etape de vârstă să fie mai mici în cazul fetelor.

Pentru a se verifica ipoteza conform căreia *comportamentele neconforme rolului de sex ale in-grupului sunt mai dezaprobrate decât cele ale out-grupului*, s-a analizat itemul 2, acceptare de către in-grup. Rezultatele sunt semnificative doar în cazul personajului feminin: $\chi^2(1) = 41,95, p < 0,001$, subiecții considerând că fetele care au comportamente neconforme sunt acceptate mai degrabă de out-grup (de către băieți) decât de in-grup (de către fete). Analiza motivelor subiecților ajută la înțelegerea acestui subiect:

MOTIVATIE	FRECVENTA
Are activități specific masculine	40
Are trăsături specific masculine	15
Pasiuni asemănătoare cu ale băieților	10
Comportamente specific masculine	10
Semănă mai mult cu băieții	8
Ar fi respinsă de fete	4
TOTAL	87

În cazul personajului masculin nu s-au obținut rezultate semnificative. Acest rezultat demonstrează că băieții ce au comportamente feminine nu sunt total respinși de in-grup, ci sunt acceptați atât de băieți cât și de fete.

Împărțind subiecții în funcție de nivelul de școlarizare s-au observat rezultate semnificative în cazul adolescenților ($\chi^2(1) = 15,29, p < 0,001$) în sensul că aceștia

consideră că personajele neconforme masculine sunt acceptate mai puțin de in-grup decât de out-grup. Analiza motivelor acestei opțiuni ajută la înțelegerea rezultatului:

MOTIVATIE	FRECVENTA
Are un comportament apropiat de al fetelor	17
Pasiunea pentru literatură este specifică fetelor	13
Nu ar fi acceptat de băieți	12
Este mai sensibil	9
Ii place să arate bine	4
TOTAL	55

Deci adolescenții consideră că personajele masculine neconforme sunt acceptate mai degrabă de out-grup decât de in-grup, deci băieții ce au comportamente feminine sunt acceptați mai degrabă de fete decât de băieți.

Analizându-se influența *variabilei rol de sex asupra percepției gradului de similaritate*, s-au obținut rezultate semnificative atât în cazul băieților ($t(109)=2,69$, $p=0,008$), cât și în cazul fetelor ($t(113)=5,75$, $p<0,001$), în sensul că *atât fetele cât și băieții se identifică cu personajele ce au comportamente conforme rolului de sex*.

Rezultatul atrage atenția asupra unui aspect: în situații de evaluare socială (cum este cea a completării chestionarului) se afirmă propria conformare la rolul de sex tradițional pentru a nu fi evaluat negativ.

La analiza influenței *variabilei rol de sex asupra predicției profesiei* s-au obținut rezultate semnificative, în sensul că sunt atribuite profesii considerate tipice sexului opus atât personajului masculin neconform ($\chi^2(2) = 86,65$, $p<0,001$), cât și personajului feminin neconform ($\chi^2(2) = 33,21$, $p<0,001$), în timp ce personajelor conforme le sunt atribuite profesii tipice sexului.

Rolul de sex este complex, incluzând patru componente majore: trăsături fizice, comportamente, trăsături de personalitate și activități adulte (profesii). Am lăsat libertate subiecților în a prezice profesia care i se pare potrivită personajului, în primul rând pentru a verifica dacă pot să relaționeze diferitele componente ale rolului de sex. Rezultatul a confirmat faptul că la această vârstă copiii înțeleg toate componentele rolului de sex și pot realiza inferențe între aceste componente.

Pentru a se analiza *influența rolului de sex asupra alegerii cadoului*, s-a analizat itemul 2, care este un item cu răspunsuri libere. Acesta este o modalitate mai subtilă de măsurare a atitudinii față de personajele neconforme. Testul chi pătrat demonstrează că pentru personajele conforme sunt alese cadouri specifice

sexului. Acest rezultat este semnificativ atât pentru personajul masculin ($\chi^2(1)=96,21$, $p<0,001$), cât și pentru personajul feminin ($\chi^2(1)=79,06$, $p<0,001$). Pentru personajul masculin neconform sunt alese semnificativ ($\chi^2(2)=27,6$, $p<0,001$) cadouri neutre, considerate adecvate pentru ambele sexe (exemplu: CD-uri cu muzică, obiecte de artă). Pentru personajul feminin sunt alese semnificativ ($\chi^2(2)=60,63$, $p<0,001$) cadouri adecvate băieților, deci sexului opus (exemplu: minge de fotbal, bicicletă, jocuri pentru calculator). Acest rezultat demonstrează că în timp ce fetelor se atribuie cadouri masculine, băieților nu se atribuie cadouri feminine, ci cadouri neutre. Deci în alegerea cadoului se ține cont atât de caracteristicile persoanei cât și de sexul său.

Pentru a se studia *interacțiunea subiecților cu egalii* s-a analizat itemul 9. Testul chi pătrat a demonstrat că în mod semnificativ în *preadolescență băieții* ($\chi^2(4)=3542$, $p<0,001$) *interacționează în grup*, adică preferă un grup de băieți, și *fetele în diadă* ($\chi^2=12,69$, $p=0,002$), adică preferă interacțiunea cu o fată. În adolescență, atât fetele ($\chi^2(4)=31,16$, $p<0,001$) cât și băieții ($\chi^2(4)=85,54$, $p<0,001$) preferă interacțiunea în *grupurile mixte*.

Grupurile de același sex constituie medii puternic socializatoare în care copiii achiziționează abilități de interacțiune adaptate la partenerii de același sex. Segregarea pe sexe începe foarte de timpuriu în copilărie și durează până în adolescență. Această segregare atinge un apogeu la începutul preadolescenței, în jurul vârstei de 10-12 ani.

În adolescență, se constată că atât fetele cât și băieții preferă grupurile mixte. Preferința este normală pentru această etapă de vârstă. Adolescența este vârsta în care relațiile cu sexul opus devin intenționale și valorizate social. Primele apropieri de sexul opus încep în cadrul mediului protejat al grupului de prieteni. De aceea sunt preferate grupurile mixte, deoarece permit interacțiunea și cu in-grupul, dar și cu out-grupul.

Concluzii

În relațiile cu egalii, conformitatea cu rolul de sex are o influență semnificativă. Astfel, există o atitudine semnificativ mai favorabilă față de fetele ce au comportamente conforme rolului de sex decât față de fetele ce au comportamente neconforme rolului de sex. Atitudinea față de băieții ce au comportamente conforme rolului de sex a fost mai puțin favorabilă decât față de băieții ce au comportamente neconforme rolului de sex.

Aceste rezultate par, cel puțin în cazul băieților, surprinzătoare. De aceea, s-a analizat și influența celorlalte două variabile (vârstă și sex), pentru a se studia dacă aceste atitudini sunt diferite la preadolescenți de adolescenți, în cazul băieților și al fetelor.

S-a observat că preadolescenții au atitudini mai favorabile decât adolescenții față de băieții care au comportamente neconforme. În cazul fetelor care au comportamente neconforme nu s-au observat deferențe semnificative între cele două etape de vârstă. Deci și adolescenții și preadolescenții au aceeași atitudine față de fetele care au comportamente neconforme.

În ceea ce privește influența variabilei sex asupra atitudinii față de egalii care au comportamente neconforme rolului de sex, rezultatele sunt complexe. În cazul băieților care au comportamente neconforme rolului de sex există o congruență între atitudinea generală și atitudinea personală în cazul adolescenților, în sensul că băieții resping mai mult decât fetele personajul de același sex cu comportamente neconforme. În cazul fetelor, s-au constatat diferențe între atitudinea generală și cea personală: atitudinea generală este că fetele care au comportamente neconforme rolului de sex sunt acceptate mai mult de băieți decât de fete. Dar în atitudinile personale aceste diferențe nu s-au manifestat; deși există o tendință a fetelor (a *in-grupului*) de a avea atitudini mai puțin favorabile decât băieții (*out-grupul*), aceste diferențe nu sunt semnificative. Deci fetele nu resping mai mult decât băieții comportamentele neconforme ale personajului de același sex. S-a constatat că ambele sexe s-au identificat cu personajul conform.

În predicția profesiei, influența rolului de sex a fost semnificativă. Pentru personajul ce avea comportamente conforme rolului de sex au fost alese profesii adecvate sexului lui, iar pentru personajul neconform au fost alese profesii adecvate sexului opus. Acest rezultat demonstrează că în alegerea profesiei un rol important îl are nu sexul biologic al persoanei, ci trăsăturile sale.

În alegerea cadoului influența rolului de sex a fost semnificativă: pentru personajul conform au fost alese cadouri adecvate sexului lui, pentru personajul neconform masculin au fost alese cadouri neutre, iar pentru personajul feminin neconform au fost alese cadouri masculine. Deci și în alegerea cadoului un rol important îl are nu sexul persoanei, ci trăsăturile sale. Acest rezultat demonstrează că subiecții și-au internalizat rolul de sex tradițional, pe care îl folosesc drept criteriu în evaluarea celorlalți.

Un ultim aspect cercetat este interacțiunea cu egalii. În preadolescență, se interacționează în general cu egalii de același sex (*in-grupul*) iar în adolescență se preferă grupurile mixte. Mai mult, în preadolescență băieții preferă interacțiunea în grup și fetele în diade.

Cercetarea a demonstrat că rolul de sex influențează relațiile cu egalii, dar această influență este mediată de vârstă și de sex.

Bibliografie

- Bem, S., 1981, *Gender schema theory: a cognitive account of sex typing*, în „Psychological Review”, 88, pp. 354-364.
- Benson, J., 1993, *Greater preference among females than males for dyadic interaction in early childhood* în „Child Development”, 2, pp. 921-928.
- Birch, A., 2000, *Psihologia dezvoltării*, București, Editura Tehnică.
- Blakeman, O., 2003, *Children beliefs about violating gender norms* în „Sex Roles: a Journal of Research” (www.findarticle.com).
- Bukowski, W., 1993, *Differences and consistency between same-sex and other-sex peer relationship during early adolescence*, în „Developmental Psychology”, 29.
- Cosmovici, A., Iacob, L. (coord), 1999, *Psihologie școlară*, Iași, Editura Polirom.
- Dolto, F., 1993, *Psihanaliza și copilul*, București, Editura Humanitas.
- Ibiș, A., 2001, *Influența factorilor de socializare (familia, școala, grupul de referință) asupra comportamentelor predelictive ale elevilor*, București, Editura Pansofia.
- Hibbard, D., Buhmester, D., 1998, *The role of the peers in the socialization of gender-related interaction style*, în „Sex Roles: a Journal of Research” (www.findarticle.com).
- Iluț, P., 2000, *Iluzia localismului și localizarea iluziei*, Iași, Editura Polirom.
- Iluț, P., 1994, „Asimetria rolurilor de sex” în I. Radu (coord), *Psihologie socială*, Cluj, Editura Exe.
- Knox, D., 1988, *Choices in relationship*, New York, West Publishing Company.
- Lobel, T., 1993, *The role of gender-related information and self-endorsement of traits in preadolescents inferences and judgements*, în „Child Development”, 63, pp. 1285-1294.
- Lobel, T., 2000, *Gender schema and social judgements: a developmental study of children of Hong Kong*, în „Sex Roles: a Journal of Research” (www.findarticle.com).
- Martin, W., 1959, *Child behavior and development*, New York, Harcourt, Brace&World Inc.
- Messer, D., Millar, S., 1999, *Exploring developmental psychology; from infancy to adolescence*, London, Hodder Headline Group.
- Mitrofan, I., Ciupercă, C., 1997, *Psihologia relațiilor dintre sexe*, București, Editura Alternative.
- Mitrofan, I. (coord), 2003, *Cursa cu obstacole a dezvoltării umane*, Iași, Editura Polirom.
- Mussen, P., 1969, *Child Development and Personality*, New York, Harper & Row Publishers.
- Nicola, I., 1996, *Tratat de pedagogie*, București, Editura Didactică și Pedagogică.
- Neculau, A., 1977, *Grupurile de adolescenți*, București, Editura Didactică și Pedagogică.
- Papalia, D., 1986, *Human development*, New York, McGraw Hill Publishing Company.
- Papalia, D., Olds, S., 1990, *A child's world: infancy through adolescence*, New York, McGraw Hill Publishing Company.

Scanzoni, L., Scanzoni, J., 1988, *Men, women and change*, New York, McGraw Hill Book Company.

Seifert, K., Hoffnung, R., 1987, *Child and adolescence development*, Boston, Houghton Mifflin Company.

Schiopu, U., 1967, *Psihologia copilului*, București, Editura Didactică și Pedagogică.

Taylor, S., Peplau, L., 1994, *Social Psychology*, New Jersey, Prentice Hall.

Zamfir, C., Vlăsceanu, L., (coord), 1998, *Dicționar de sociologie*, București, Editura Babel.

Warin, J., 2000, *The attainment of self-consistency through gender in young children*, în „Sex Roles: a Journal of Research” (www.findarticle.com).